

«حلقات»

درس دوم

استاد: حجت الاسلام والمسلمين علم الهدی
آموزشیار: آقای پیشوایی

در درس گذشته بحث وسایل اثبات تعبدی ادله شرعی را آغاز نمودیم و گفتیم این وسایل ، ادله شرعی را اثبات وجدانی نمی کنند ، پس حجیت ذاتی نداشته و برای اثبات دلیل شرعی نیازمند دستور و امر شارع می باشند که آن امر و دستور را دلیل حجیت می نامیم.

مهم ترین وسیله اثبات تعبدی دلیل شرعی ، خبر واحد است . در این درس نخست به پیشینه بحث خبر واحد و ادله ای که برای اثبات حجیت خبر واحد اقامه شده است ، می پردازیم و سپس یکی از دلایل قرآنی اثبات خبر واحد؛ یعنی آیه نبأ را بررسی می کنیم.

متن درس

المرحلة الاولى: في اثبات اصل حجية الاخبار

والمشهور بين العلماء هو المصير إلى حجية خبر الواحد وقد استدل علي الحجية، بالكتاب الكريم، والسنة، والعقل

١ - أما ما استدل به من الكتاب الكريم، فأيات؛ منها آية النبأ وهي قوله: (إن جاءكم فاسق بنبأ فتبينوا أن تصيبوا قوما بجهالة فتصبحوا علي ما فعلتم نادمين).

ويمكن الاستدلال بها بوجهين: الوجه الاول: ان يستدل بمفهوم الشرط فيها علي اساس انها تشتمل علي جملة شرطية تربط الامر بالتبين عن النبأ بمجئ الفاسق به فينتفي بانتفائه، وهذا يعني عدم الامر بالتبين عن النبأ في حالة مجئ العادل به، وبذلك تثبت حجية نبأ العادل؛ لأن الأمر بالتبين الثابت في منطوق الآية : إما أن يكون ارشاداً الى عدم الحجية، و اما ان يكون ارشاداً الى كون التبين شرطاً في جواز العمل بخبر الفاسق، و هو ما يمسي بالوجوب الشرطي، كما تقدم في مباحث الأمر.

ادله حجیت خبر واحد

یاد آوری : گفتیم در باره حجیت خبر واحد در دو مقام بحث می کنیم:

بحث اول: حجیت خبر واحد به صورت قضیه مهمله اثبات می شود.

بحث دوم: شرایط حجیت خبر واحد بررسی می شود.

نخست به اثبالت حجیت خبر واحد می پردازیم.

پیشینه بحث

اکثریت و مشهور علما بر این باورند که خبر واحد حجت است . شمار اندکی از علما ؛ مانند سید مرتضی و ابن ادریس و سید بن زهره گفته شده که خبر واحد را مطلقاً حجت نمی دانند . مشهور علما برای اثبات ادعای خود به سه دلیل اشاره کرده اند : قرآن، سنت و عقل . در کتب اصولی از گذشته تا کنون به تفصیل این ادله مورد بحث و تبادل نظر و واقع شده است.

نکته:

حجیت خبر واحد اجماعی نیست ؛ بلکه فقط مشهور است . به همین خاطر به اجماع تمسک ن شده است.

Sco1 4:00

ادله قرآنی حجیت خبر واحد

اصولیون به آیات زیادی از قرآن در اثبات حجیت خبر واحد تمسک کرده اند ؛ اما شهید صدر تنها به دو آیه نبأ و نفر که از همه مشهورتر هستند، اشاره کرده و به آن ها استدلال نموده است.

آی نبأ

آیه ششم سوره حجرات : «إِنْ جَاءَ كُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ؛ اگر فاسقی برای شما خبری آورد، تحقیق و تفحص کنید ، مبادا که جاهلانه با قومی درگیر شوید ، پس از کرده خود پشیمان می شوید.»

اصوليون به دو شيوه به اين آيه استدلال کرده اند. گروهی بر اساس مفهوم شرط و گروهی ديگر بر اساس مفهوم وصف، اين آيه را دال بر حجيت خبر واحد دانسته‌اند.

استدلال به آيه بر اساس مفهوم شرط

اصولاً مفهوم، لازمه منطوق می‌باشد. منطوق همان معنای مطابقی آيه است که ما بر اساس آن از جمله مفهوم می‌گیریم. در جمله شرطیه در صورت انتفاء شرط جزاء هم منتفی می‌شود که از آن به قاعده «الانتفاء عند الانتفاء» تعبیر می‌کنیم.

مثال

ان جاء زيد فأكرمه؛ اگر زيد آمد اكرامش كن . مفهوم ای ن جمله این است که اگر زيد نیا مد ، اكرامش لازم نیست. اگر (ان جاء زيد) منتفی شد، (فأكرمه) هم منتفی می‌شود.

آيه شريفه مشتمل بر يك جمله شرطيه است : (ان جائكم فاسق بنأ) شرط و (فتبينوا) جزای شرط می‌باشد.

اگر « فاسق خبر آورد » شرط محقق است، پس جواب شرط هم که لزوم تبين باشد، محقق می‌شود ؛ اما اگر شخص عادل خبر آورد ، شرط منتفی است ، در نتیجه جزا هم که امر به تحقيق و تفحص باشد ، منتفی می‌شود. پذیرش خبر بدون تحقيق و تفحص با حجيت خبر واحد مساوی است. پس مفهوم آيه به معنای حجيت خبر عادل است.

Sco2 16:00

تفصيل بحث

مفهوم را بر اساس منطوق ب ه دست می‌آوریم . پس برای دقت در معنای مفهوم باید منطوق دقيقاً مشخص شود. منطوق این آيه شريفه به سه وجه معنا می‌شود ، که شهيد صدر به احتمال نخست اشاره نکرده است.

احتمال اول: اگر فاسقی خبر آورد ، واجب است در باره آن تحقيق کنید . در اين جا ما امر «فتبينوا» را به الزام تكلیفی و مولوی به تفحص معنا کرده ایم : اگر تحقيق نکنيد ، معصيت کرده ايد . يعنی امر را مطلق فرض کرده و به صرف وجود شرط حکم به وجوب جزا می‌کنیم.

اشکال

این احتمال درست نیست؛ زیرا می توانیم به خبر واحد هیچ اعتنایی نکنیم؛ یعنی نه به آن عمل کنیم و نه در مورد آن تحقیق کنیم؛ زیرا جست و جو و تحقیق شرط عمل است. و از آن جا که نمی خواهیم به آن عمل کنیم، تحقیق و تبیین هم لازم نیست. پس معلوم می شود که این وجوب تبیین، مولوی صرف نبوده و این احتمال درست نمی باشد.

مثال

اگر مولا بگوید: هرگاه غریبه ای غذا یی آورد، آن را واری کنی. اگر ما غذا را نپذیرفیم و نخواستیم بخوریم، دیگر تحقیق لازم نیست.

احتمال دوم: اگر فاسقی خبر آورد، خبر او حجت نیست؛ یعنی امر «فتبینوا» کنایه از عدم حجیت خبر فاسق باشد؛ زیرا خبری که حجت است، تبیین و تفحص نمی خواهد. اگر منطوق چنین باشد، مفهوم آیه چنین است: اگر عادل خبر بیاورد، خبر او حجت است و تبیین لازم نیست.

احتمال سوم: اگر فاسقی خبر آورد، شرط قبول خبر او تحقیق است؛ یعنی امر «فتبینوا» را کنایه از شرطیت تفحص برای قبول خبر فاسق بدانیم.

Sco3 25:00

چکیده

1. مشهور علما قائل به حجیت خبر واحد می‌باشند.
2. مشهور برای اثبات حجیت خبر واحد به قرآن و سنت و عقل تمسک کرده‌اند.
3. آیه نبأ و نفر از آیاتی هستند که برای اثبات حجیت خبر واحد به آن‌ها تمسک شده است.
4. پذیرش بدون تبیین دال بر حجیت خبر است.
5. مفهوم آیه نبأ دال بر عدم لزوم تبیین در مورد خبر عادل است.
6. درباره معنای منطوقی آیه نبأ سه احتمال وجود دارد :
(الف) امر فتیینوا دال بر وجوب مولوی باشد؛
(ب) امر فتیینوا کنایه از عدم حجیت خبر فاسق باشد؛
(ج) امر فتیینوا دال بر شرطیت تبیین برای جواز قبول خبر فاسق باشد.
7. احتمال نخست مردود است ؛ زیرا وجوب در این جا ارشادی است نه مولوی ؛ اما شهید صد ر دو احتمال دیگر را می‌پذیرد.